

De geschiedenis van Wageningen in jaartallen

Prehistorie tot de 16^e eeuw

- IJstijden Vorming van het landschap door rivieren en gletsjers: Veluwe, rivierengebied en Gelderse Vallei.
- 8800 vC Mesolithicum (Midden-Steentijd).
- 4900 vC Neolithicum (Nieuwe Steentijd). Bewoning in directe omgeving van Wageningen.
Klokbekers meegegeven aan de doden. Grafheuvels van zand, geen lijkverbranding. Bekers, gevonden ten oosten van de Grintweg in de Eng en op de Wageningse Berg.
Vuurstenen bijl, gevonden op het land ten oosten van de Grintweg, tussen de Buissteeg en de Bosweg.
Laat-Neolithisch grafveld (opgegraven in 1991) op het Olympiaplein, met zes lijksilhouetten.
- 2000 vC Bronstijd, genoemd naar het eerste in de prehistorie toegepaste metaal (afgezien van zuiver koper). Grafheuvels van heideplaggen. Bronzen voorwerpen.
Graf van rund, opgegraven in 1991, op het Olympiaplein.
Archeologisch onderzoek bij de tandartsenpraktijk aan de Generaal Foulkesweg leverde diverse aardewerkfragmenten op uit de Brons- en IJzertijd. De verwachte oude loop van de straatweg werd niet gevonden.
- 800 - 12 vC IJzertijd. Eenvoudig aardewerk, o.a. urnen. Urnenvelden gebruikt als dodenakkers.

Romeinse periode

- 12 vC – 400 Romeinen in ons land, ten zuiden van de grote rivieren. Romeinse dakpannen en tegels, op de Wageningse Berg gevonden.
- 69 De plaatsnaam Vada genoemd door Tacitus. Vroeger werd aangenomen dat Vada de Romeinse naam was voor Wageningen.

Middeleeuwen

- Einde 4^e eeuw – 450 Grafveld aan de Diedenweg/Geertjesweg: De vroegste periode bestaat uit 21 graven, zowel inhumaties als crematies. Van Es koppelt deze vroegste periode aan de Laeten of Foederatii (horige boeren of onder een verdrag vallende immigrantengroep, van Germaanse herkomst) gezien het voor deze groep kenmerkende vondstcomplex. Tot deze periode rekent Van Es tevens de nederzettingssporen, hoewel er geen aanwijsbare relatie is tussen nederzetting en grafveld. Gelijktijdig grafveld in Garderen.
- 450-525 Grafveld aan de Diedenweg/Geertjesweg: ca. 25 graven in rijengrafveld. Opvallend is het martiale element van de mannengraven (veel wapenblijven). Gelijktijdig grafveld in Loenen op de Veluwe en in Garderen.
- 525-675 Grafveld aan de Diedenweg/Geertjesweg: zes graven kunnen op grond van mobilia met zekerheid in deze periode geplaatst worden, zeven andere graven op grond van oversnijdingen. De graforientatie is N-Z. Tevens crematies, gedateerd door urntypen en stratigrafie. Twijfel over de continuïteit van begraving. Een onderbreking gedurende de 6^e eeuw en een opnieuw in gebruik nemen van het grafveld in de 7^e eeuw behoort tot de mogelijkheden. Gelijktijdig grafveld in Loenen op de Veluwe, in Garderen en Heelsum.

De geschiedenis van Wageningen in jaartallen

675-einde 8^e eeuw

Grafveld aan de Diedenweg/Geertjesweg: crematiegraven, al dan niet gelegen binnen een kringgrep. De crematies komen zowel in de vorm van 'Brandgruben' als van urnbijzettingen voor. Een enkel Z-N-inhumatiegraf vormt de schakel met de vorige periode. De opleving van de crematierite [niet-christelijk] vormt een onopgelost vraagstuk. Gelijktijdig grafveld in Putten-Huinerveld, Ermelo en Beekbergen (Spelderholt).

7^e eeuw

Begin van de kerstening. Kapel opgericht op de Wageningse Berg door missiebisshop Suitbertus (functioneerde 690/2, † na 711). Nederzetting op de Berg. Legende over heidense priesteressen met brandend rad.

700 ca.

Christelijke graven in rijen van oost naar west naast het Frankisch grafveld.

777

Karel de Grote geeft het veen bij Wageningen aan de kerk van St.Maarten te Utrecht.

800 ca.

Grafveld aan de Diedenweg/Geertjesweg: hiertoe behoort het homogene ZW-deel van het grafveld, met 66 W-O georiënteerde inhumaties. Op grond van de W-O oriëntatie en het ontbreken van grafgiften wordt dit deel van het grafveld als christelijk beschouwd. De westelijke, langs de Diedenweg lopende graven, zijn het oudst, de verder van de Diedenweg gelegen graven zijn jonger. Gelijktijdig grafveld in Putten-Huinerveld.

Middeleeuwen – 13^e eeuw

Bij een opgraving op het Olympiaplein in 1991 worden een oude beekafzetting en veel paalsporen van bewoning gevonden. Rond de 13^e eeuw neemt de ze bewoning af, wat verband kan houden met de aanleg en de ommuring van de stad Wageningen.

8^e/9^e eeuw

Ontstaan van handelscentrum en overslagplaats Rijnwijk, gelegen langs de Veerstraat/Veerweg of in Randwijk? De plaats blijft bestaan tot het einde van de 12^e eeuw.

838

(23 maart) Eerste vermelding van de naam Wageningen (?): 'Wagenwega'. (VVAGENVVEGA, UUAGANUUEGA): graaf Rodgar geeft kerk en goederen aan de kerk van St.Maarten te Utrecht. Vermelding van de plaatsnaam Wageningen, geschreven als *in villa Uuaganuuuga*.

Vermelding van de plaatsnamen Brakel, geschreven als *Bracola*, en Dolder, geschreven als *Thulere*.

9^e eeuw

Noormannen verwoesten de kapel op de Berg. Kapel wordt herbouwd.

996

Eerste vermelding van het bos De Moft, tussen Ede en Wageningen, geschreven als *forestis Moffet*.

1000 ca.

Kapel in Renkum gesticht.

1059

Volgens een oorkonde schenkt bisschop Willem van Utrecht († 1076) de tienden van de waarden en aanwassen van Rhenen tot Arnhem en van Arnhem tot Deventer aan de kerk van Zutphen.

Twaalfde eeuw

12^e eeuw

Te Rijnwijk wordt tol geheven van voorbijvarende schepen.

1125

Vermelding van de plaatsnaam Wageningen, geschreven als *actum apud Wachoningon*. Keizerin Mathilde († 1167), weduwe van keizer Hendrik V († 1125), geeft te Wageningen een oorkonde uit, waarin zij koningsgoed in de buurt van Aken aan de St. Maartenskerk te Utrecht schenkt. Dat Wageningen dan al een plaats van belang is, mag vanwege de strategische ligging en door het hierboven vermelde, wel worden aangenomen.

1150 ca.

Verbrande bewoningsresten, daterend uit deze tijd, gevonden noordoostelijk van de Veerweg: Pingsdorfer aardewerk, gedeeltelijk verbrand zaad van haver, wikke e.d.

De geschiedenis van Wageningen in jaartallen

- 1150 ca. Ontwikkeling van een nieuw dorp aan de voet van de Berg in westelijke richting, aanvankelijk Wagvene geheten. Dit dorp nam later de naam van de nederzetting op de Berg over. Men ging spreken van Oud-Wageningen en (de stad) Nieuw-Wageningen (zie echter 1240).
- 1165 Vermelding plaatsnaam Nude, geschreven als *terra illa que vulgo Noda* dicatur.
- 1177 De Utrechtse burgers bevrijd van het stapelrecht te Rijnwijk. Laatste vermelding van Rijnwijk.

Dertiende eeuw

- 1200 ca. Kasteel ter Horst gebouwd aan de Utrechtse zijde van het veen in de Gelderse Vallei.
- 1216 Vermelding van de plaatsnaam Dolder, geschreven als *curtis Dholre*.
- 1240 Graaf Otto II van Gelre (1229-1271) versterkt (Nieuw-)Wageningen met wallen en dubbele grachten.
- 1245 Keizer Frederik II (1212-1250) geeft machtiging om de Noda (Nude) en Nudam (Grebbedijk) door te graven.
- 1263 Graaf Otto II verleent het *oppidum* Wageningen stedelijke rechten. Hij verleende ook aan enige steden het Zutphens stadsrecht, o.a. Roermond (1224/1229), Harderwijk (1231), Emmerik (1233), Arnhem (1233), Doesburg (1237) en Wageningen (1263).
- 1280 (11 mei) Reinald I, graaf van Gelre (1271-1326) en hertog van Limburg (tot 1288), erkent dat de Proost van St. Jan te Utrecht het collatierecht heeft van de kerk van Nieuw-Wageningen, ‘...evenals hij dat heeft t.a.v. de kerk op de Berg sinds onheugelijke tijden... (cf. A. van Slichtenhorst).
- 1288 De kerk te Nieuw-Wageningen (op de Markt) voltooid. Vondsten hier zijn van na ca. 1300.

Veertiende eeuw

- 1300 ca (11 november) Op St.Maarten moesten de boeren de tins (belasting, vaak in natura) brengen naar de Ruwenhof, waar de vertegenwoordiger van de graaf/hertog van Gelre resideerde.
- 1310 Reinald I laat door koning Hendrik VII de in 1263 aan Wageningen verleende stadsrechten nietig verklaren, evenals die van andere Gelderse steden (behalve Nijmegen en Zutphen).
- 1312 (4 december) Reinald I vaardigt opnieuw stadsvrijheid en voorrechten van Wageningen uit, dat hij de naam ‘Godswaard van de Veluwe’ geeft. Deze naam vindt geen ingang.
- 1318 Graaf Reinald I stelt Wageningen vrij van de betaling van schatting wegens hem bewezen trouw in zijn conflict met zijn zoon, de latere Reinald II (1326-1343).
- 1320 Frederik II van Sierk, bisschop van Utrecht (1317-1322) schenkt Wageningen f200 als vergoeding voor schade, toegebracht door de aanhoudende strooptochten van de Stichtsers.
- 1322 Dijkbreuk.
- 1339 Gelre wordt een hertogdom.
- 1343 (1 december) Verbond der steden van het hertogdom Gelre en de graafschap Zutphen tegen de te verwachten gevolgen van successiewisten na het overlijden van hertog Reinald II.
- 1344 (28 januari) De steden Arnhem en Wageningen ontvangen ‘verzekering wegens de voldoening van hetgeen zij voorgeschoten hadden om in de schulden van de hertog tegemoet te komen’.
- 1344 Stichting van een kapelanie in de kerk van Oud-Wageningen door de ‘Ghesellen van den Craen’.

De geschiedenis van Wageningen in jaartallen

- 1350 ca. – 1361 Successietwisten in Gelre tussen de zoons van Reinald II uit diens tweede huwelijk, Reinald III (1344-1361 en 1371) en zijn jongere broer Eduard (1361-1371), gesteund door resp. de adelspartijen van de Heeckerens en de Bronckhorsten.
- 1361 (28 juni): de stad Wageningen neemt hertog Eduard, na de afzetting van zijn broer Reinald III, aan tot erfheer en belooft hem gehoorzaamheid, dienst en trouw.
- 1371 Het in Gelre regerende huis Wassenberg in mannelijke lijn uitgestorven. Successietwist tussen de zusters Machteld en Maria (dochters van Reinald II uit diens eerste huwelijk), de laatste uit naam van haar zoon Willem van Gulik. Machteld roept zich uit tot hertogin van Gelre (1371-1379, † 1384).
- 1372 De Heeckerens en de Bronckhorsten beginnen weer te twisten. Hertogin Machteld van Gelre neemt Wageningen in; namens haar wordt slot Grunsfoort bij verrassing genomen. Kort daarna wordt de stad door de Gulikse partij ingenomen. Het blijft tot 1377 onder de Gulikse pretendent Willem.
- 1377 Bij een overeenkomst tussen Mechteld en de pretendent Willem van Gulik komt Wageningen aan het aan Mechteld toegekende deel van Gelre (1377-1379).
- 1379 Hertogin Machteld doet afstand van Wageningen en van haar rechten op Gelre, ten gunste van Willem van Gulik, als hertog van Gelre Willem I (1377/9-1402), sinds 1393 als Willem III ook hertog van Gulik).
- 1390 Het "Gemeijne veen" door hertog Willem I van Gelre verdeeld tussen Wageningen en Bennekom. Een perceelsscheiding in het terrein wordt niet aangebracht [zie 1882].

Vijftiende eeuw

- 1400 ca. 'Wordt aan de armen leek N. die op het oude kerkhof woonde (op de Berg) en dat niet meer gebruikt wordt doordat de kerkdienst naar de stad was verplaatst, door de Utrechtse bisschop Frederik III van Blankenheim (1393-1423) toegestaan ter plaatse groenten en veldvruchten voor zijn levensonderhoud te kweken'.
- 1422 Als reactie op een Gelderse strooptocht in het Stichtse overweldigt bisschop Frederik III van Utrecht, Wageningen onverwacht tijdens St.Maartensavond (10 nov.). Bevelhebber ridder Hendrik van Homoet sneuvelt met 800 anderen. Stadsbrand, waardoor de stad grotendeels wordt verwoest. Archeologische vondsten uit de 15^e eeuw en een 30 cm dikke brandlaag op het hele terrein in de Heerenstraat onder de oude RK-kerk geven dit aan (De andere grote stadsbrand was in 1625).
- 1423 Met het overlijden van Reinald IV, hertog van Gelre (1402-1423) en (als Reinald I) hertog van Gulik, sterft de in Gelre regerende tak van het huis Gulik(-Heimbach) uit. Begin van de successietwist tussen de pretendentes Arnold van Egmont (die via de vrouwelijke lijn uit het huis Wassenberg stamt) en Adolf, hertog van Gulik en Berg, de naaste mannelijke verwant van Willem I en Reinald IV uit het huis Gulik. Arnold komt aan het bewind (1423-1465 en 1471-1473), maar wordt niet door keizer Sigismund met Gelre beleend.
- 1426 In de rekenboeken van de stad Nijmegen wordt melding gemaakt van 'den veer tot lexkenshuys'. Het veer is gemeenschappelijk bezit geweest van Nijmegen en Wageningen.
- 1434 'Op 10 maart doet Hertog Arnold afstand van zijn recht van losse of wederkoop op den hof ten Ruwenhove bij Wageningen, welke voormaals Hertog Eduard in pandschap uitgedaan en nu door huwelijk aan Johan van Boedberg gekomen was'.
- 1450 De Rijn wordt na de St.Elisabethsvloed van 1421 minder waterrijk en verlegt zijn bedding, stroomt niet meer langs de wallen.
- 1465 Arnold van Egmont afgezet door zijn zoon Adolf (1465-1471, †1477).
- 1466 Wageningen krijgt van hertog Adolf vrijheid van tolleren op Rijn, Waal, IJssel en Maas.
- 1468 Willem van Egmont, oom van hertog Adolf maar aanhanger van Bourgondië en aanvoerder der Kleefsen, verwoest en bezet Wageningen (1468-1469).

De geschiedenis van Wageningen in jaartallen

- 1469 Wageningen door Hertog Adolf ingenomen (Gelders 1469-1473).
- 1471 Arnold van Egmont in zijn macht hersteld maar niet door de Staten van Gelre aanvaard († 1473). Hij verpandt – onwettig – het hertogdom aan Karel de Stoute, hertog van Bourgondië.
- 1473-1483 David van Bourgondië, bisschop van Utrecht (1456-1496) laat de Grift graven uit een gedeelte van de Kromme Eem.
- 1473 Schouwbrief betreffende de Grebbedijk van bisschop David van Utrecht.
- 1473-1477 Wageningen onder Bourgondisch bestuur.
- 1477-1480 Wageningen weer Gelders, tijdens regentschap van hertogin Catharina, zuster van hertog Adolf, voor diens zoon Karel.
- 1480 (12 maart) Verdrag tussen Lodewijk XI, koning van Frankrijk, Hendrik III van Schwarzburg, bisschop van Münster, de regentes Catharina van Egmont, bannerheren, ridderschap en steden van Gelre, tot onderlinge hulp tegen Maximiliaan van Oostenrijk en de hertog van Kleef.
Gelre komt weer onder Bourgondisch bestuur. Aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk belegert Wageningen. Kapel op de Berg verbrand. De stad capituleert op 8 augustus en wordt aan de hertog van Kleef in pand gegeven (1480-1489).
- 1489 Dirk Verhoeven, burgemeester van Arnhem, verovert Wageningen voor de pretendent Karel van Egmont: 'Wageningen uit pandschap van Hertog van Kleef ontweldigd door Geldersen, in het bijzonder door die van Arnhem, ten gunste van Karel van Egmond'. De stad wordt weldra door Bourgondische troepen hernomen.
- 1489-1492 Wageningen onder Bourgondisch bestuur.
- 1492-1538 Karel van Egmont, hertog van Gelre, in voortdurende oorlog met de Bourgondisch-Habsburgse landsheren Maximiliaan, Filips de Schone en Karel V.
- 1492 Floris van IJsselstein, Bourgondisch commandant van Wageningen, geeft de stad na belegering over aan Karel van Gelre.
- 1499 (19 augustus) Hertog Karel stelt Arend van der Lawijck aan tot Rigter van Wageningen.